

ІДЕЯ УКРАЇНСЬКОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ В ПРАЦІ К. ЛЕВИЦЬКОГО «ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ ГАЛИЦЬКИХ УКРАЇНЦІВ 1848-1914 рр.»

Б. В. Кіндюк

доктор юридичних наук, професор,
завідувач лабораторією боротьби
з наркозлочинністю Одеського державного
університету внутрішніх справ

Актуальність теми дослідження пов'язана з двома причинами. По-перше, побудова незалежної, соборної, демократичної, заможної України потребує розгляду ідей українських мислителів стосовно вирішення цього завдання. Такі розробки проводились в різні часи, але потребують своєї систематизації та знаходження зв'язків з історичними подіями. Таке завдання вирішувалося в праці К. Левицького «Історія політичної думки галицьких українців 1848-1914 рр.», яка стала важливим елементом історії політичних та правових учень. По-друге, К. Левицьким за-

пропоновано модель розвитку політичної думки, основною метою якої була побудова української держави. При цьому необхідно зазначити, що К. Левицький мав досвід теоретичних розробок у цій сфері, а також їх практичної реалізації, будучи прем'єр-міністром ЗУНР, а також на інших посадах. Монографія К. Левицького «Історія політичної думки галицьких українців 1848-1914 рр.» потребує свого більш детального розгляду, вивчення та проведення дослідження політичних думок і вчень.

Аналіз публікацій показує, що питання політичної думки галиць-

ких українців розробляли в працях І. Андрухів, Т. Андрусак, І. Василик, М. Залізняк тощо. Незважаючи на наявність цих робіт, комплексних досліджень праці «Історія політичної думки галицьких українців 1848-1914 рр.» К. Левицького не проводилося, тому ця монографія потребує свого детального розгляду та узагальнення.

Метою роботи є розгляд динаміки політичної думки галицьких українців на основі праці К. Левицького «Історія політичної думки галицьких українців 1848-1914 рр.».

Викладення матеріалів дослідження необхідно розпочати

з того, що ідея створення незалежної української держави завжди була предметом робіт численних науковців та мислителів. Цілком зрозуміло, що К. Левицький, який отримав освіту на юридичних факультетах Львівського та Віденського університетів, мав ступінь доктора права, був депутатом Галицького крайового Сейму, Австрійського парламенту, добре розумів необхідність реконструкції процесу розвитку політичної та правової думки.

Причинами підготовки монографії стали: а) поразка української революції у 1920-1921 рр., яка поставила перед науковцями завдання з вивчення особливостей цих історичних подій; б) необхідність розробки сценарію відродження незалежної України; в) необхідність розгляду історичного досвіду, накопиченого у період з 1848-1914 рр.

Цінність монографії підкріплюється наявністю особистих споминів вченого та матеріалів зустрічей зі значним числом політичних діячів, істориків, австрійських та німецьких можновладців, істориків. У процесі написання роботи К. Левицький використовував також матеріали, які були надані Ю. Романчуком, проф. К. Студинським, проф. Г. Микетєєвич, доктором І. Німчуком, В. Щуратовим та А. Вітошинським та ін. При написанні монографії К. Левицький використовував хронологічний метод, за допомогою якого досліджував процес формування та розвиток політичної й національної самосвідомості галицьких українців. Як вказує О. Мушкевич, при розгляді національного відродження К. Левицький звертає увагу на наявність процесу переосмислення традицій створення власних господарських, соціокультурних, політичних структур, системи рухів, які дозволяють підвищити національну свідомість українців в процесі історичного поступу [1, с. 260].

Праця складається зі вступної частини, в якій К. Левицький виклав дві значні події, до числа яких відніс заснування у Києві Кирило-Мефодіївського товариства 1846 р., членами якого були Панько Куліш і Тарас Шевченко [2, с. 5]. Другою подією була організація 1831 р. спілки у Львові, до якої увійшли Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич, Яків Головацький, який почав видавати альманах «Зоря», пізніше – збірник «Русалка Дністровна». Монографія була розділена автором на 10 розділів, кожний з яких присвячувався певному періоду, як розділові межі використовувались конкретні історичні події. З метою кількісної оцінки обсягу кожного з розділів монографії були проведені розрахунки кількості знаків в абсолютних величинах та в процентах від загальної кількості матеріалу, які зосереджені в кожному з них (рис. 1).

Згідно з проведеними розрахунками найбільша кількість знаків припадає на розд. X, який має 225400 знаків чи 23 % від загальної кількості матеріалу, а найменша кількість знаків – на розд. II, який складається з 42120, чи 4,2% від загальної кількості матеріалу.

I. Перший період охоплював історичний етап з 1848-1860 рр. тобто початок революції в Європейських країнах, який отримав назву «весни народів». Розгляд змісту цього розділу показує такі три напрямки: а) заснування Головної Руської ради та Народного дому; б) початок роботи парламенту у Відні; в) проведення контрреформ. Перший напрямок пов'язаний з заснуванням Головної Руської ради, що відбулось 2 травня 1848 р., після чого була проголошена відова до українського народу. Основна ідея цього документа полягала у необхідності об'єднання українців та необхідності стати вільним, чесним народом і жити у злагоді зі своїми сусідами. Ця громадська організація організувала з'їзд

19 жовтня 1848 р., в якому взяли участь українські письменники, просвітяни, представники інтелігенції. Важливим кроком в офіційному визнанні Головної Руської ради стала зустріч української делегації з імператором Фердинандом за участю спадкоємця австрійського престолу Франца Йосипа, на якій делегати передали йому побажання українського населення. Другий напрямок пов'язаний з революційними подіями, в результаті яких імператор дозволив вибори до Сейму, підготовка до яких розпочалась 22 липня 1848 р. Ці події мали важливе значення для українців, адже селяни отримали свободу, але польська шляхта була незадоволена, тому що втрачала значну частину своїх доходів. В своїй праці К. Левицький розглянув результати виборів до парламенту Австрії у Відні 1848 р., до складу якого було обрано 35 депутатів: 23 селян, 8 священників, 4 представники інтелігенції. При цьому К. Левицький звертає увагу на ту обставину, що ці представники українського народу не мали достатнього рівня освіти та досвіду на професійному рівні вирішувати питання законодавчої діяльності. Третім напрямком стали зміни в австрійській політиці, яка стала на шлях контрреформ, що призвело до припинення дії Конституції 1848 р.

Підводячи підсумки першого періоду, К. Левицький звертає увагу на ту обставину, що українській інтелігенції не вдалось об'єднатися навколо ідеї створення національної держави. Так, з одного боку, існував рух українських народовців, а з другого – сформувався русофільський напрямок, який бачив українські землі у складі Російської імперії, та третя група, яка відстоювала необхідність створення єдиної держави з поляками, які проживали на території Галичини.

II. Другий період охоплює історичний етап з 1861 р., тобто з перших виборів до Галицького Сейму

до 1868 р., коли у Львові була створена політична державна політична газета «Русь». Розвиток політичної думки галицьких українців у цей період був пов'язаний з такими історичними подіями: а) робота українських депутатів у Австрійському парламенті та Галицькому Сеймі; б) створення друкованих видань українського спрямування. Це видання імператорського патента від 26 лютого 1861 р., який встановлював в імперії конституційний лад, але в значно обмеженій формі порівняно з конституцією 1848 р. На основі цього закону пройшли вибори до парламенту, з яких 38 депутатів обирали Галицький Крайовий Сейм, які поставили питання розмежування повноважень між австрійським парламентом та Сеймом. Тодішнє керівництво австрійської імперії на чолі з прем'єр-міністром Ерцгерцогом Райнером (1827-1913 рр.) добре розуміло неможливість збереження імперії у тому вигляді, в якому держава існувала до революції 1848 р. З метою реалізації такої політики у 1861 р. пройшли перші вибори до Галицького Сейму, в якому українці отримали 49 місць, чи 33 % від загальної кількості регіонального парламенту. На засіданні Сейму, яке проходило 19 листопада 1866 р., відбулась сутичка між польськими та українськими депутатами стосовно використання української мови, яку поляки взагалі не визнавали. Важливе значення для формування політичної думки мало заснування української організації «Молода Русь», яка об'єднала студентів львівських вузів, молодих комерсантів та активну частину української молоді. Тобто протягом другого періоду продовжився процес формування політичної думки Галицьких українців на більш високому, якісному рівні, що було забезпечено появою організації «Молода Русь», створенням українського театру у Львові

та правотворчою діяльністю депутатів українців стосовно організації шкільної освіти українською мовою. Перший та другий періоди з 1848-1867 рр. можна оцінювати як період зародження політичної думки галицьких українців, а наступні історичні періоди доцільно систематизувати у вигляді етапів становлення, формування та її стабілізації (табл. 1).

Така систематизація дала змогу виділити в кожному з історичних періодів найбільш важливі події, які стосувалися розвитку політичної думки галицьких українців.

III. Третій період охоплює часовий інтервал з 1867 -1873 рр., коли було прийнято рішення стосовно українського парламенту. На суспільно-політичне життя українського населення вплинув процес створення двоєдиної монархії, тобто Австро-Угорської імперії, в якій діяли два парламенти, дві структури органів державної влади та правоохоронних органів. Одночасно з цим 21 грудня 1867 р. були прийняті австрійські закони, які проголошували принцип рівноправності усіх народів імперії, свободу громадян та захист їх прав державою. Така позиція австрійської влади вплинула на діяльність Галицького Крайового Сейму, який став приділяти більше уваги українським питанням, а рушійною силою таких ініціатив стали такі відомі депутати-українці, як Митрополит Спиридон Литвинович, єпископ Том Полянський, Василь Ковальський – відомий український письменник, політичний діяч та юрист тощо.

Підводячи підсумки розвитку політичної думки у цей історичний період, необхідно зазначити, що українці зайняли більш активну позицію в протидії польському впливу, при цьому важливе значення мало заснування товариства «Просвіта», яке почало свою політичну, освітянську, культурну та літературну діяльність, що по-

зитивно вплинуло на свідомість українського народу.

IV. Четвертий період охоплює історичний етап, починаючи з виборів до Австрійського парламенту у 1873 р., до подій, які отримали назву «справа університетська» 1879 р. Восени 1873 р. пройшли вибори до австрійського парламенту, в якому українці отримали 16 мандатів, а депутатами стали такі відомі представники української інтелігенції, як Ю. Геронський, о. д-р А. Юзичинський, В. Ковальський, о. Т. Павликів.

На процес формування політичної думки галицьких українців вплинув активний розвиток економіки краю, поява значної кількості банків, що дало змогу банкірам та підприємцям фінансувати діяльність «Народного Дому», «Просвіти», надавати кошти українському театру та на друкування книжок, брошур, статей. У цей історичний період було створено товариство ім. Т. Г. Шевченка 1873 р., яке на зібрані кошти закупило будівлю, друкарню та фінансувало культурно-освітню діяльність. Засновниками товариства ім. Т. Г. Шевченка стали Стефан Качала, Михайл Димет, д. Омелян Огоновський, Михайло Косак, д. Олександр Огоновський, а першим головою обрано Корнила Сушкевича. Паралельно з цією організацією було створено товариство імені Михайла Качковського в Коломиї, яке ставило перед собою завдання поширювати освіту серед населення Галичини, вело боротьбу за використання українською мовою та видавало літературні твори різних українських авторів.

Важливою подією цього історичного періоду стала «справа університетська» 1879 р., під якою розумілось протистояння українців та поляків у цьому вищому закладі через обрання ректором Львівського університету поляка Льва Білинського, який з перших

кроків почав утиски українських викладачів та студентів.

V. П'ятий період охоплює етап з 1879 р., коли проходила боротьба між різними течіями Ради Руської до 1890 р., тобто початку роботи нового Галицького Сейму. У цей історичний період загострилась політична боротьба у Раді Руській, в якій сформувались два національні табори: а) українофіли; б) русофіли. З метою протидії русофілам – Юліян Романчук почав видавати тижневик «Батьківщина», в якому розповідалось про діяльність Ради Руської, видавались статті, присвячені історії, культурі українського народу. На формування політичної думки вплинуло «Руське Товариство Педагогічне» та проведення з'їзду українських студентів Галичини та Буковини, який проводився 17 вересня 1880 р. в Коломиї за участю представників громадських організацій «Січ», «Академічеській Кружок» і «Дружний Лихварь» у Львові та «Союз» в Чернівцях, загалом більше 40 учасників.

Особливою рисою п'ятого історичного періоду є боротьба у Раді Руській українофілів та русофілів, заснування «Руського Товариства Педагогічного» 1881 р., «Народної Ради» 1885 р. у Львові, проведення виборів до Галицького Крайового Сейму 1883 р., Народного Віча у Львові та проведення форуму українських студентів у Коломиї (табл. 1).

VI. Шостий період (1890-1895 рр.) започатковує новий етап, який названо процесом формування політичної думки, тобто у цей історичний період політичні процеси отримали свою чітко виражену тенденцію створення української автономії в Австро-Угорщині (табл. 1).

Тобто у Галичині у 1890 р. була організована радикальна партія, фундаторами якої стали д-р Северин Данилович, Євген Левицький, Михайло Павлик, Іван Франко

та інші відомі діячі українського руху. Програма партії містила положення з наукового соціалізму та ідеї М. Драгоманова стосовно свободи слова, зібрань, віросповідання, надання можливостей культурного розвитку.

Розвиток політичної думки українців проходив в умовах створення партійних осередків, бібліотек, читалень, культурного розвитку краю, проведення освітянських заходів, а також протидії русофільським рухам.

VII. Сьомий період охоплює часи з 1895-1900 рр. та включає в себе процес розвитку політичної думки в умовах виборів до Галицького Сейму, нового австрійського парламенту, зміни керівництва Австро-Угорської імперії.

Важливе значення у політичному житті Галичини мало проведення Всенародного Віча 1897 р. у Народному Домі у Львові, на якому провідником було обрано д-ра Євгена Олесницького. Одним з завдань, яке вирішувало Віче, був розгляд земельного питання, адже більшість наділів належало польським поміщикам. У цей історичний період значно активізувалася діяльність «Просвіти», метою якої стало створення осередків на всій території Галичини.

VIII. Восьмий період охоплює часи з 1900 по 1907 рр., на які випадають такі важливі події, як численні Народні Віча, демонстрації студентів у Львівському університеті, створення українського руху «В краю та закордоном» та прийняття у 1907 р. закону «Про виборчу реформу».

Револьюційні події 1905-1907 рр. знайшли свій вираз в численних страйках селян, які охопили усю територію Галичини. Польські поміщики звертались до австрійської влади з метою організації військових експедицій до осередків цих страйків, але імперська влада не схотіла брати у цьому участь. На розвиток політичної думки гали-

цьких українців важливе значення мав Закон «Про виборчу реформу» від 26 січня 1907 р., який змінював виборчу систему до австрійського парламенту та допускав широкі народні маси до участі в управлінні імперії. Як вказує Я. Грицак, український рух на початку XX ст. досяг таких відчутних результатів, що той історичний період називають «українське завоювання» Галичини, доказом чого є мережа культурно-просвітницьких організацій, яка охопила увесь регіон, а товариство «Просвіта» налічувало 77 філій та близько 3 тис. читалень [3, с. 276].

Таким чином, у цей історичний період політична думка українців була спрямована на протидію польського впливу у Галичині, розгортання українського руху в краю та закордоном, підтримку створення українського університету у Львові та появи проєкту передачі землі за викуп селянам.

IX. Дев'ятий історичний період відноситься до етапу стабілізації, протягом якого була сформована тенденція реалізації ідеї створення української держави шляхом протидії польському впливу та застосування австрійського законодавства у боротьбі з антиукраїнськими рухами (табл. 1). Початком дев'ятого історичного періоду є 1907 р., коли проходили заворушення у Львівському університеті, а його закінчення – це проведення Народного З'їзду у 1910 р. На процес формування політичної думки вплинула конфронтація між українськими та польськими депутатами, що активізувало політичну активність українців у протидії польському впливу. Показником цих відносин стали заворушення у Львівському університеті, де українські студенти вимагали використання української мови, створення кафедр та українських бібліотек. Як вказує С. В. Кондратюк, у цей історичний період відбувався процес формування на Галичині партійно-політичної

системи європейського зразка та закріплення в партійних програмах ідеї незалежної Української держави [4, с. 14]. Доказом цього є проведення у 1907 та 1910 рр. Народних З'їздів національно-демократичної партії у Львові, на яких розглянуто звіти з її діяльності.

Х. Десятий період починається з 1911 р. та закінчується прийняттям маніфесту Головної Української Ради у 1914 р. через початок Першої світової війни. На цьому етапі українці продовжували боротьбу за свої права, а провідною силою цього руху став український парламентський клуб, члени якого часто зустрічалися з австрійським можновладцями. На цих зустрічах ставились питання створення українського університету у Львові, проведення демократичної виборчої реформи, виділення коштів на розвиток Галичини. Важливе значення в розвитку політичної думки галицьких українців мало проведення Народного З'їзду 1912 р., який розглянув шляхи боротьби з польським проєктом виборчої реформи. На цьому форумі делегати констатували факт антиукраїнської політики Росії, яка робила утиски української мови та придушувала усі прояви самостійного українського руху.

У цей історичний період відбулася важлива подія, пов'язана зі століттям з дня народження Т. Г. Шевченка, але російська влада не допустила представників гали-

цьких українців до Росії, а проти політики росіян виступили Український Народний Союз США, який звернувся до президента Вудро Вільсона з проханням втрутитись в таку антиукраїнську політику. У 1913 р. громадськість Галичини відмітила сорокалітній ювілей творчої діяльності видатного українського письменника, поета, публіциста, перекладача, ученого, громадського і політичного діяча, доктора Івана Франка (1856-1916 рр.). З метою розповсюдження творів видатного українця Юліан Романчук запропонував надрукувати повне видання його творів. У зв'язку з початком Першої світової війни Головна Українська Рада у Львові підготувала Маніфест, в якому вказувала, що російська влада завжди була ворогом українців, яка порушувала усі заключні договори та забороняла українську мову, друкування на ній книжок та будь-якої літератури. Виходячи з цього, громадська організація закликала українців підтримати Австро-Угорщину, визволити територію України від росіян та створити незалежну українську державу.

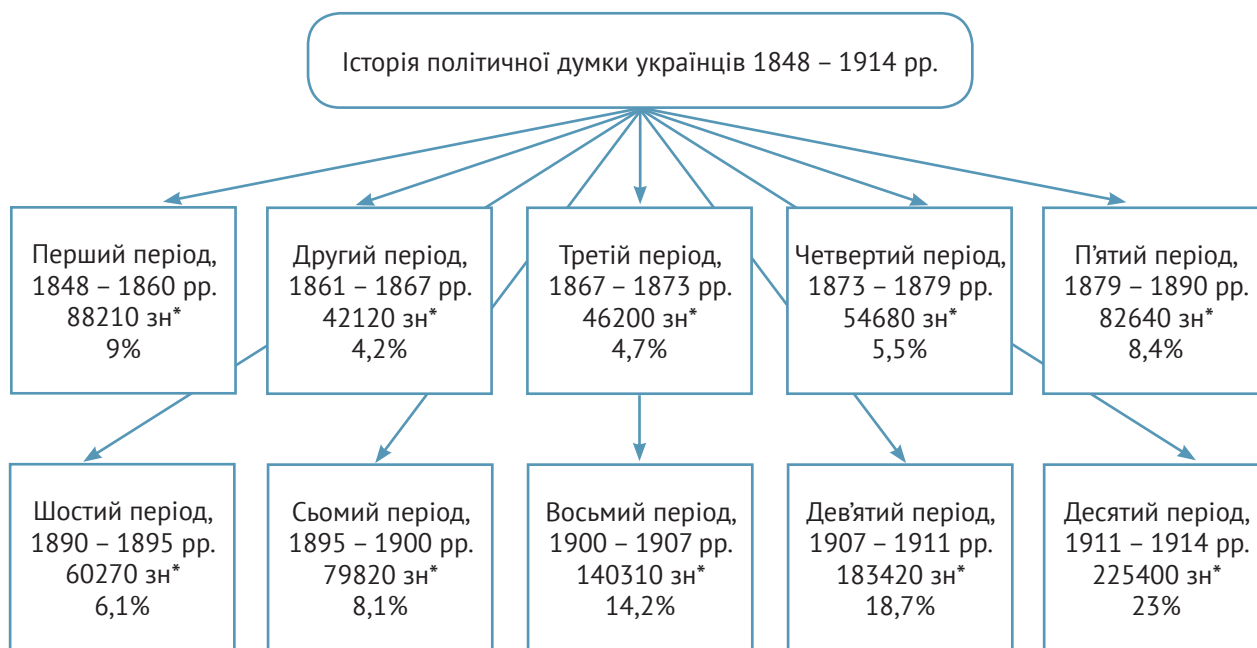
Висновки. За результатами проведеного дослідження можна зробити такі висновки.

I. Процес формування політичної думки галицьких українців, на думку К. Левицького, пройшов складну динаміку від заснування Кирило-Мефодіївського товариства у Києві, гуртка «Руська трій-

ка» у Львові, які ставили за мету відродження української нації, до ідеї створення української автономії у складі Австро-Угорщини, яка повинна була об'єднатися зі східною частиною українських земель та створити Українську незалежну державу.

II. На підставі проведеного дослідження праці К. Левицького доцільно виділити чотири етапи розвитку динаміки політичної думки Галицьких українців: 1) період з 1848 по 1867 рр.; 2) з 1867 по 1895 рр.; 3) з 1895 по 1907 рр.; 4) з 1907 по 1914 р., які різнились між собою векторами та доктринальними поглядами стосовно відродження української держави.

III. Загальною тенденцією розвитку політичної думки було постійне протистояння з поляками, які мали більшість у Галицькому Крайовому Сеймі, керували Львівським університетом та освітянськими закладами і не давали можливості українцям заснувати національний університет, проводити культурні та освітянські заходи. При цьому необхідно вказати на активну політичну діяльність українських організацій «Просвіта», товариство імені Т. Г. Шевченка, «Народної Ради», «Українського депутатського клубу», які проводили конкретні заходи, спрямовані на відродження української мови, створення українського університету у Львові народного театру, читалень та бібліотек. ■

*кількість знаків, % від загального обсягу

Рис. 1. Структура та кількісні показники роботи К. Левицького «Історія політичної думки галицьких українців 1848-1914 рр.»

Табл. 1

Процес формування політичної думки галицьких українців 1848-1914 рр.

Етапи формування	Історичні періоди	Історичні події
Зародження	I. 1848 – 1860	Ліквідація панщини, заснування Головної Руської Ради, Народного Дому, Слов'янський конгрес у Празі.
	II. 1861 – 1867	Вибори до Галицького Крайового Сейму, заснування Народного театру, заснування товариства «Руська Бесіда» та громади «Молода Русь».
Становлення	III. 1867 – 1873	Нове австрійське законодавство 1867 р., діяльність товариства «Просвіта» 1868 р., заснування «Ради Руської» 1870 р.
	IV. 1873 – 1879	Вибори до австрійського парламенту 1873 р., діяльність товариства імені Т. Г. Шевченка у Львові, діяльність Галицького Крайового Сейму 1877 р.
	V. 1879 – 1890	Народне Віче у Львові 1880 р., заснування Руського Товариства Педагогічного 1881 р., заснування Народної Ради 1885 р., вибори до австрійського парламенту 1885 р.
Формування	VI. 1890 – 1895	Заснування «Радикальної Партії» 1890 р., реформа товариства «Просвіта» 1891 р., збори Народної Ради 1892, 1894 рр.
	VII. 1895 – 1900	Вибори до Галицького Крайового Сейму 1895 р., до Австрійського парламенту 1896 р., Всенародне Віче, збори Народної Ради 1897 р.
	VIII. 1900 – 1907	Народне Віче за поділ Галичини, Народний З'їзд 1902 р., 1904 р., демонстрація студентів у Львівському університеті 1901 р., Всеукраїнське Віче у Львові 1906 р.
Стабілізація	IX. 1907 – 1911	Народні З'їзди 1907 р., 1910 р., вибори до Австрійського Парламенту 1907 р., Галицького Крайового Сейму 1908 р., заворушення у Львівському університеті, створення українського парламентського Клубу.
	X. 1911 – 1914	Ініціативи зі створення українського університету у Львові, роковини Т. Г. Шевченка, ювілей Івана Франка 1913 р., початок Першої світової війни, Маніфест Головної Української Ради.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Мушкевич О. Громадсько-політичний рух у Галичині XIX-XX ст. як передумова становлення ідеї національної державності в українському суспільстві новітньої доби. *Studia politologica Ucraino-Polona*. 2011. Вип. 1. С. 257-262. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ Spup_2011_1_39](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spup_2011_1_39)
2. Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців 1848-1914. З ілюстраціями на підставі споминів і документів. Львів, 1926. Ч. 1. 432 с.; 1927. Ч. 2. 736 с.
3. Грицак Я. Нариси історії України: формування модерної української нації XIX-XX ст. : навч. посібник. Київ : Генеза, 1996. 360 с.
4. Кондратюк С. В. Розвиток доктрини українського парламентаризму в Галичині у складі Австро-Угорщини. *Науковий Вісник ЛьвДУВС*. 2008. № 2. С. 70-80.

ІДЕЯ УКРАЇНСЬКОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ В ПРАЦІ К. ЛЕВИЦЬКОГО «ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ ГАЛИЦЬКИХ УКРАЇНЦІВ 1848-1914 рр.»

Б. В. Кіндюк

У статті розглянуто основні положення праці К. Левицького «Історія політичної думки галицьких українців 1848 – 1914 рр.». Проведено періодизацію цього процесу шляхом виділення таких етапів: зародження, становлення, формування, стабілізація.

Ключові слова: К. Левицький, історія правової та політичної думки, австрійські закони, галицькі українці, вибори, державна влада.

Стаття надійшла до редакції: 28.02.2020.

THE IDEA OF UKRAINIAN INDEPENDENCE IN K. LEVITSKY'S WORK «THE HISTORY OF POLITICAL THOUGHT OF GALICIAN UKRAINIANS 1848-1914»

B. V. Kindyuk

The article deals with the main provisions of K. Levitsky's work «History of political thought of Galician Ukrainians of 1848-1914». Periodization of this process is carried out by distinguishing the following stages: nucleation, formation, formation, stabilization.

Keywords: K. Levitsky, history of legal and political thought, Austrian laws, Galician Ukrainians, elections, state power.

Received: 28.02.2020.